

Verbondenheid als antwoord op ontkoppelingen

Niemand uitgesloten!

LHBT: niet vanuit problematiek, maar vanuit erkenning van diversiteit

Door Marcel van Herpen

Op een dag word je geboren en op een dag ga je weer dood. In de tussentijd is het de kunst om gelukkig te zijn en je optimaal te ontwikkelen. Daar is geen handboek voor. Het leven kent zijn eigen wetten.

Zo wordt elk mens gedreven door basisbehoeften. Zoals Maslow indeelde: lichamelijke behoeften, behoefte aan veiligheid en zekerheid, behoefte aan sociaal contact, behoefte aan waardering en erkenning, zelfontplooiing. Stevens introduceerde in Nederland de psychologische basisbehoeften van Deci en Ryan: *Relatie, Autonomie en Competentie*.

Het bevredigen van die behoeften is geen vanzelfsprekendheid. De mens ontwikkelt zijn autonomie (zichzelf sturen) in relatie met anderen. ‘Jezelf worden’ doe je niet alleen. Je wordt jezelf in relatie tot anderen én in een context. Wie je bent, wordt dus bepaald door jezelf (nature), andere mensen (nurture) én de omgeving.

‘Wie zou je anders kunnen worden dan jezelf?’

De culturele en religieuze context is van grote invloed. Voor sommige mensen is de omgeving geen vanzelfsprekendheid om ‘zichzelf te (mogen) worden’.

Onze beschaafde democratie kent een emancipatoir mensbeeld. Daarbij wordt gestreefd naar een volwaardige plaats in de samenleving, voor iedereen. Ook degenen die vanuit een, soms achtergestelde positie vertrokken: vrouwen, allochtonen, homoseksuelen etc. Dit kan via gelijkgerechtigdheid, zelfstandigheid of de formele toekenning van gelijke rechten en gelijkstelling voor de wet.

Onderwijs

Als we kijken naar de rol van het onderwijs, is het interessant om te beginnen bij onze grondwet. Artikel 1 verwoordt het gelijkheidsbeginsel en het verbod op discriminatie. *‘Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.’*

In het internationaal verdrag inzake de rechten van het kind staat in Artikel 2: Alle rechten gelden voor alle kinderen, zonder uitzonderingen. De overheid neemt maatregelen om alle rechten te realiseren en moet ervoor zorgen dat elk kind wordt beschermd tegen discriminatie.

Vanaf 1 december 2012 zijn het primair onderwijs, het speciaal onderwijs en het voortgezet onderwijs verplicht aandacht te besteden aan seksualiteit en seksuele diversiteit. De kerndoelen zijn aangepast om de acceptatie van seksuele diversiteit te bevorderen. Aandacht voor seksualiteit en seksuele verschillen kan ook tot een veiliger schoolklimaat leiden. Lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LHBT) leerlingen voelen zich dikwijls onveiliger dan andere leerlingen en worden vaker gepest. Ook zijn er jongeren die te maken hebben met (seksueel) geweld. Deze leerlingen hebben, zoals elk ander kind, recht op een prettige ontwikkeling, op een school waar ze worden geaccepteerd en gerespecteerd.

De aangepaste kerndoelen zijn kerndoel 38 voor het primair onderwijs, kerndoel 53 voor het speciaal onderwijs en kerndoel 43 voor het voortgezet onderwijs. De tekst van kerndoel 38 (PO) is exemplarisch:

- **Kerndoel 38 (PO):** De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met verschillen in opvattingen van mensen, met daarbij aandacht voor seksualiteit en seksuele diversiteit.

Ontkoppeling is het probleem, verbondenheid het antwoord

Hoewel het nauwelijks nodig lijkt om de problemen nog te benoemen, is het goed om de oorzaak te zien van alle vormen van buitensluiten. Kinderen die buitengesloten worden, zijn ontkoppeld van de omgeving. Dat kan het onderwijssysteem zijn, maar ook het gezin van herkomst. Maar kinderen ervaren zichzelf met hun gevoel en hun gedachten. Dus zullen ze ontkoppeld raken van anderen en van zichzelf.

Verbondenheid is het antwoord op die ontkoppelingen. Daarvoor is het nodig om in instellingen en organisaties onderscheid te maken tussen waarden en normen. Mensen die in scholen, bedrijven, welzijnswerk, sportverenigingen etc. samenwerken, kunnen gezamenlijke waarden als uitgangspunt nemen.

Waarden zijn van een hoge orde en niet eenvoudig te realiseren. Het belang van respect voor anderen onderschrijven, betekent nog niet dat je dat vanzelfsprekend realiseert. Maar interventies kunnen bewust worden genomen als de gezamenlijk onderschreven waarden expliciet gemaakt zijn.

Normen zijn van een relatief lage orde. Je kunt op veel verschillende manieren gelukkig worden en je ontwikkelen. Toch gaan veel discussies over de normen en de vormen. Maar een gemeenschap die waardengestuurd is, speelt en werkt met elkaar, en bepaalt steeds samen wat nodig is om niemand buiten te sluiten. Daarbij is het in aanvang van belang dat iedereen gezien en gehoord wordt. Kinderen beoordelen vanuit je eigen norm –zelfs met de bedoeling anderen niet buiten te sluiten- kan ook een ontkoppeling tot gevolg hebben.

Kinderen die van meet af aan te horen hebben gekregen dat homofilie een ziekte is, worden niet overtuigd in een lesje maatschappijleer en veranderen niet van gedachte door bestraffing.

Ook zij zullen gezien en gehoord moeten worden om vanuit die relatie toegang te krijgen tot jouw moraal.

Groepen kennen soms rangordes, pikordes, zondebokken etc. De negatieve manifestaties krijgen meer kans als groepen worden gedehumaniseerd. Als 'de ander' niet als mens of menswaardig wordt gezien, is het niet lastig om hem te vernederen. Zo worden mensen buitengesloten, zo zijn oorlogen begonnen. Het is dan ook van belang om de mens vanuit een vanzelfsprekende diversiteit te benaderen. Ieder mens is gelijkwaardig, maar ook volstrekt uniek. De overeenkomst is dat we verschillend zijn.

De extra aandacht die LHBT-jongeren verdienen, is gelegen in het feit dat ze niet voortkomen uit hun 'eigen groep'. Minderheden, zoals vrouwen in sommige landen, brengen vrouwen voort. Marokkanen brengen Marokkanen voort. En Joden krijgen Joden. Maar homo's brengen geen homo's voort. Ze hebben in aanvang geen groep of traditionele context. Daardoor is het *uit de kast komen* nog vaak een eenzame en moeizame worsteling.

'De overeenkomst is dat we verschillend zijn'

Organisaties en gemeenschappen die vanzelfsprekend uitgaan van diversiteit - en dus ook van seksuele diversiteit - scheppen een klimaat waarin kinderen met elkaar, zichzelf kunnen ontwikkelen.

Professionele kwaadheid

Als we uitgaan van de grondwet en de rechten van het kind én er in het onderwijs de kerndoelen bij pakken, dan hebben we het gedocumenteerd, maar nog niet in praktijk gebracht. De normen in de praktijk zouden *waardengestuurd* moeten zijn en niet alléén op het wetboek of kerndoelen. De waarden zijn daarmee richtinggevend. Maar de praktijk is genormeerd en ieder mens heeft zijn eigen interpretaties.

Laten we een lastige casus nemen als uitgangspunt. Het uitschelden van elkaar met 'homo' als scheldwoord.

1. Een (hetero)leraar wordt uitgescholden voor 'homo'. Uiteraard is dat verwerpelijk. Maar de leraar die zijn uiterste best doet om met elke leerling een goede relatie te krijgen, zal proberen om het gedrag te negeren en achter die façade een kind te zien dat op zoek is naar een (goede) relatie. Daarvoor is het van belang om zonder oordeel de ander tegemoet te treden. Daar is de leraar degene die met *pedagogische tact* probeert om een goede relatie met élk kind te krijgen. Ook als die kinderen vanuit een andere context niet geleerd hebben hoe dat 'naar jouw norm' kan. Hij werkt vanuit de gedachte dat het kind nog geen acceptabele vorm heeft om zijn behoefte aan relatie te duiden. In het vertrouwen dat kinderen negatief gedrag (uiteindelijk) graag inruilen voor een goed relatie!

2. Maar als er een leerling wordt uitgescholden voor 'homo', is de leraar de pedagoog die laat weten dat schelden niet geoorloofd is én dat de gelijkwaardigheid van mensen gerespecteerd dient te worden. Daar dient hij *'professioneel kwaad'* te zijn. Of de leerling die wordt uitgescholden nou homo is of niet. Zijn moraal dient tot voorbeeld te (gaan) gelden.

3. Die professionele kwaadheid moet overigens óók verwacht worden van collega's als een homofiele leraar wordt uitgescholden door een leerling. Daar moet de leraar op zijn collega's kunnen vertrouwen.

Bij fysiek geweld is ingrijpen uiteraard noodzakelijk. Maar net daarvoor wordt een uiterste inspanning gevraagd, waarbij niet alleen de kinderen die onder druk staan worden beschermd. Ook degenen die de druk uitvoeren, kunnen alleen bereikt worden als ze in hun wezen worden erkend. Dat is niet 'ten opzichte van de ander'.

Een jongen vertelde dat hij een 'betere moslim' was als hij homo's haatte. Daar helpt het oordeel niet. Daar helpt een relatie, die je in staat stelt om dichter bij de motieven van de ander te komen én de mogelijkheid om hem van daaraf mee te nemen in jouw genormeerde denkwereld. En dat is voor een leraar soms problematisch.

Bij een leraar is de persoon en de professional niet te scheiden. Hij zal dus zelf moeten leren om alle kinderen zonder oordeel te benaderen. Dat is professioneel, maar voor de persoon soms een lastige opgave.

Bij het NIVOZ hanteren we de slogan 'Zonder relatie, geen prestatie'. Het gaat om de volgorde. Eerst probeer je het perspectief van elke leerling in te nemen. En vanuit dat contact probeer je ze mee te nemen in het perspectief van anderen. Dat stuur je niet op afstand. Dat gaat door een wederkerige, empathische relatie.*

Leraren zouden LHBT-jongeren zélf zonder oordeel tegemoet moeten kunnen treden. Van daaruit kunnen ze de problemen die bij jongeren onderling ontstaan, minder snel vanuit pestprotocollen, maar eerder zien als een pedagogische uitdaging. Niet door straf, maar door onvoorwaardelijk voorbeeldgedrag. Niet opkomend voor de gepeste groep alleen, maar met de opdracht om met alle kinderen een goede relatie te krijgen.

Pas als elke jongere zich gezien en gehoord voelt, kan hij het perspectief van de ander in gaan nemen. Als zijn eigen basisbehoeften niet bevredigd worden, zal de ander sneller als zondebok worden gekozen.

Marcel van Herpen*

* Het NIVOZ begeleidt leraren PO/VO/MBO/HBO in persoonlijke ontwikkelingstrajecten 'Pedagogische Tact' en leidinggevend in 'Pedagogisch Leiderschap'. Daarbij leren leraren het goede te doen, op het juiste moment, óók in de ogen van de kinderen. Voor info zie: www.nivoz.nl

*Marcel van Herpen is medeoprichter van het NIVOZ (www.nivoz.nl) en hetkind (www.hetkind.org). Daar is hij verantwoordelijk voor de trajecten 'Pedagogische Tact' en 'Pedagogisch Leiderschap'. Hij is projectleider van het Expertisecentrum Duurzaam Opvoeden en Ontwikkelen (www.duoo.org) en oprichter van het Expertisecentrum ErvaringsGericht Onderwijs Nederland (www.ervaringsgerichtonderwijs.nl). Daarnaast is hij hoofdcoach van de Ruud van Nistelrooy Academy. Zijn CV, boeken, films, colleges, TV-uitzendingen, spreuken en artikelen zijn te vinden op www.marcelvanherpen.nl

Op het platform www.hetkind.org vind je goede praktijk en verklarende theorieën. Inspiratie, legitimatie en verbinding op weg naar goed onderwijs.

hetkind